MALTA

QORTI TAL-APPELL
(Sede Inferjuri)

ONOR. IMĦALLEF LAWRENCE MINTOFF

Seduta tad-9 ta' Ottubru, 2024

Appell numru 14/2024 LM

Elmo Insurance Limited kif surrogata fid-drittijiet tal-assikurat tagħha Clive Scerri u l-istess Clive Scerri
('l-appellanti')

vs.

Citadel Insurance plc (C 21550)
('l-appellata')

Il-Qorti,

<u>Preliminari</u>

1. Dan huwa appell magħmul mis-soċjetà rikorrenti **Elmo Insurance Limited** kif surrogata fid-drittijiet tal-assikurat tagħha Clive Scerri, u l-istess **Clive Scerri (K.I. Numru 0370182(M))** [minn issa 'l quddiem 'is-soċjetà appellanta' u 'l-appellant Scerri' rispettivament, u flimkien 'l-appellanti'], minn lodo arbitrali

numru M6704/2023 mogħti fit-28 ta’ Frar, 2024, [minn issa ’l quddiem ‘il-lodo arbitrali’], mit-Tribunal tal-Arbitraġġ [minn issa ’l quddiem ‘it-Tribunal’] fi ħdan iċ-Ċentru Malti għall-Arbitraġġ [minn issa ’l quddiem ‘iċ-Ċentru’], li permezz tiegħu ddeċieda t-talbiet tagħha fil-konfront tas-soċjetà intimata **Citadel Insurance plc (C 21550)** [minn issa ’l quddiem ‘is-soċjetà appellata’], billi laqa’ l-eċċezzjoni tal-imsemmija soċjetà appellata fil-mertu, u ċaħad it-talbiet tal-appellanti, bl-ispejjeż kontrihom.

Fatti

2. Il-fatti tal-proċeduri odjerni jirrigwardaw inċident awtomobilistiku [minn issa ’l quddiem ‘l-inċident’] li seħħ fl-20 ta’ Mejju, 2021, fi Triq Toni Zahra, Żejtun, bejn il-vettura numru ta’ reġistrazzjoni LCS-695 proprjetà tal-appellant Clive Scerri, u misjuqa minnu fil-ħin tal-inċidenti, u l-vettura numru ta’ reġistrazzjoni AQZ-081 proprjetà ta’ Jason Garage, u fil-ħin tal-imsemmi inċident misjuqa minn Eugenio Briffa.

Mertu

3. L-appellanti istitwew proċeduri quddiem it-Tribunal fi ħdan iċ-Ċentru permezz tal-preżentata ta’ Avviż ta’ Arbitraġġ u Dikjarazzjoni fil-15 ta’ Ġunju, 2023, fejn talbu lill-Arbitru is-segwenti:

“1. To declare respondent’s insured Eugenio Briffa solely responsible for the motor vehicle accident in question and for all resultant and consequential damages sustained by claimants.

2. To liquidate claimants’ damages in the total amount of €4,000.

3. *To condemn respondent to pay claimant Elmo Insurance Limited the sum of €4,250 by way of damages and to pay claimant Clive Scerri the sum of €150 by way of damages.*
4. *To condemn respondent to pay all costs including the costs of a judicial letter filed on the 19th April 2023 against respondent and against its insured Eugenio Briffa.*
5. *To condemn respondent to pay legal interest on the* quantum *of damages claimed with effect from the 19th April 2023 until final payment.*

4. Is-soċjetà appellata wieġbet permezz ta' Risposta ppreżentata fl-20 ta' Lulju, 2023, fejn issottomettiet li l-inċident imsemmi seħħ unikament tort tal-appellanti, u għalhekk hija ma kellha ssofri l-ebda danni.

Il-lodo arbitrali

5. L-Arbitru għamel is-segwenti konsiderazzjonijiet li wassluh għad-deċiżjoni finali:

"Kunsiderazzjonijiet

9. *Illi r-risoluzzjoni tal-inċident in diżamina toffri ċerti sfidi, kawża fost oħrajn tan-nuqqas tal-pulizija eżekuttiva li nvestigat l-inċident li tħejji rapport b'mod li huwa mistenni f'soċjetà ċivilizzata u moderna, magħdud miegħu skizz tal-lok tal-inċident li jinkludi informazzjoni vitali u determinanti fosthom qisien adegwati u ritratti li juru l-pożizzjoni u l-kundizzjoni tal-vetturi konsegwenti għall-impatt. Kawża ta' din l-inkompetenza u kawża wkoll ta' sfortuna ulterjuri riżultanti mill-fatt illi ħadd mill-partijiet ma kellu l-moħħ u l-ħin jieħu ritratti tax-xena tal-inċident, dan it-Tribunal ta' Arbitraġġ, mogħni bis-setgħa li jagħmel deċiżjoni dwar ir-responsabilità għall-inċident, mhux biss jinstab sprovvist minn din l-informazzjoni li okkorrendo llum ma tistgħax aktar tinkiseb, iżda jinsab ukoll provist b'informazzjoni li hija saħansitra kontestata mill-partijiet.*
10. *Fir-rigward tar-responsabilità u da parti tiegħu, r-rikorrenti Clive Scerri jsostni illi huwa kien qiegħed jipproċedi fuq in-naħa t-tajba tat-triq meta lemaħ il-vettura misjuqa minn Briffa tikser lejn il-lemin tagħha, u ċioe lejn il-karreġġjata li fuqha kien qiegħed jipproċedi. Din il-verżjoni tal-fatti kif dettata minn Scerri hija*

mandakollu kontestata minn Eugenio Briffa li jtenni illi Scerri kien qiegħed jipproċedi fuq in-naħa l-ħażina tat-triq, dan x'aktarx kawża tal-konfigurazzjoni partikolari tat-triq.

B'rabta ma' dan it-Tribunal ħa qies tad-distanza bejn dik il-parti tat-triq fejn jispiċċa d-djuq u dik il-parti tat-triq li fiha seħħ l-impatt u josserva illi din id-distanza hija waħda sostanzjali, distanza li tiżboq il-mija u erbgħin metru. Għalkemm kull xufier huwa propens li jinkorri żball, it-Tribunal ma jqiesx illi għandha mis-sewwa d-dikjarazzjoni ta' Briffa illi huma ħafna (sic!) dawk il-vetturi li jinstaqu fil-karreġġjata l-ħażina fil-parti l-wiesa' ta' Triq Toni Zahra wara li jkunu proċedew bil-mod li proċeda Scerri. Filwaqt illi jidher illi l-konfigurazzjoni tat-triq tista' faċilment tagħti lok għal dan hekk kif wieħed joħroġ mill-parti d-dejqa tat-triq għall-parti aktar wiesa', xejn ma jindika illi xufier għandu jibqa' konfuż għal distanza ta' ċirka mija u ħamsin metru. Din il-kunsiderazzjoni naturalment ma teskludix illi dan ma setgħax kien il-każ fir-rigward tal-proċeduri odjerni, minkejja illi l-probabilità ta' dan, dejjem fil-fehma ta' dan it-Tribunal ta' Arbitraġġ, hija waħda minina.

Fit-tieni lok it-Tribunal ikkunsidra x-xhieda ta' Clive Scerri nkwantu ddepona illi l-vettura misjuqa minn Briffa kienet ser tipproċedi fid-direzzjoni ta' Triq Mattei, xhieda din li dan it-Tribunal iqis illi hija msejsa fuq mera presunzjoni. Huwa osservat fir-rigward u b'referenza għall-iskizz anness mar-rapport dwar l-inċident illi l-vettura misjuqa minn Briffa kienet aktar 'il quddiem mill-fetħa li kienet tippermetti l-passaġġ minn Triq Toni Zahra għal Triq Mattei. Issa huwa mifhum illi kemm -il darba kien minnu li Briffa kien ser idur lejn Triq Mattei, l-pożizzjoni tal-vettura tiegħu wara l-inċident kienet tkun aktar lura milli effettivament tidher. F'dan ir-rigward u b'rabta ma' dak li ngħad dwar il-kwalità tar-rapport mħejji mill-pulizija eżekuttiva huwa ulterjorment osservat illi filwaqt illi l-partijiet jikkontestaw diversi aspetti ta' dan l-iskizz, dan il-punt ma ġie minn ħadd minnhom kontestat. Lanqas ma tista' f'dan ir-rigward tiġi skartata x-xhieda ta' Eugenio Briffa u ibnu Rayscon Briffa fis-sens illi, bħal ma jsir diversi drabi, Eugenio kien ser iwaqqaf lil ibnu man-naħa tal-bandli sabiex ikun jista' jinżel mill-vettura. Hekk ukoll, ftit li xejn tista' tiġi skartata dik il-parti tax-xhieda ta' Clive Scerri in kwantu ddepona illi l-vettura misjuqa minn Briffa ma kienetx tant angolata fit-triq meta hu kiser lejn il-lemin, xhieda li tqanqal dubju dwar il-ħtieġa għall-manuvra evażiva li huwa wettaq.

Fit-tielet lok, it-Tribunal ħa qies tal-azzjoni li Scerri jiddikjara li ħa meta, skont hu, ra il-vettura misjuqa minn Briffa tikser lejn il-lemin tagħha. Jirriżulta għalhekk mhux kontestat illi Scerri ġibed ħesrem lejn il-lemin tiegħu u dan filwaqt li

*jirriżulta illi oltre din il-manuvra evażiva ma għamel xejn aktar. Eugenio Briffa di fatti stqarr illi Clive Scerri kien baqa' għaddej bl-istess veloċità filwaqt li Scerri nnifsu jgħid li ma kienx hemm ħin jagħfas il-*brake. *Għalkemm mhux eskluż illi dan kollu ġara f'mument ta' paniku nstantanju li seta' ħakem lil Scerri, dan ma jfissirx illi dan l-inċident ma setgħax jiġi evitat jew se mai li l-portata tal-incident ma setgħatx tiġi mitigata. Fir-rigward huwa osservat illi Scerri nnifsu ddepona illi l-veloċità li biha kien qiegħed jipproċedi kienet ta' madwar 50 kilometru fis-siegħa, u ċioe l-massimu tal-veloicità permissibbli fiż-żona, iżda forsi mhux waħda mill-aktar idoneja. Kif tenniet l-abbli difensur tal-kumpannija konvenuta fil-mori tat-trattazzjoni, għandu jirriżulta illi manuvra evażiva fil-fetħa lejn ix-xellug kienet tkun aktar idoneja, u dan partikolarment tenut kont tal-veloċità baxxa li Eugenio Briffa, kif korroborat minn ibnu, jgħid li biha kien qiegħed jipproċedi, xhieda din li l-atturi ma ttentawx jikkontestaw.*

11. *Tenut kont taċ-ċirkostanzi kollha tal-każ, dan it-Tribunal ta' Arbitraġġ huwa tenut illi jimxi bil-mod stabbilit f'ġurisprudenza paċifika u konstanti rigwardanti l-evalwazzjoni tal-provi, fosthom partikolarment illi jispetta l-ewwel u qabel kollox lill-parti li tallega li tressaq prova tal-allegazzjonijiet minnha vantati. Għalhekk, hija l-parti l-attriċi li qegħda permezz ta' dawn il-proċeduri tfittex dikjarazzjoni ta' responsablità fil-konfront ta' Eugenio Briffa li jseħħilha tressaq prova sodisfaċenti. Illi l-inċident* de quo *seħħ b'tortijiet lilu imputabbli. Fin-nuqqas ta' din il-prova japplika l-prinċipju li jinġabar fil-massima* actore non probante reus absolvitur;

It-Tribunal iqis illi r-rikorrenti, fil-każ odjern, ma rnexxilhomx jegħlbu it-tragward tal-bilanċ tal-probabilitajiet għal dak li jirrigwarda d-dinamika tal-inċident u għalhekk dak li jirigwarda r-responsabilità għall-istess. Kunsidrat mod ieħor, minkejja illi r-rikorrenti jtennu illi l-kawża prossima tal-inċident kienet manuvra inaspettata u kuntrarja għar-regolamenti tat-traffiku li wettaq Eugenio Briffa, it-Tribunal ma jqiesx illi l-inċident seħħ għal din ir-raġuni. It-Tribunal huwa ferm aktar propens li jagħti piż lill-verżjonijiet mogħtija minn Eugenio Briffa u Rayscon Briffa u għalhekk iqis illi l-kawża prossima tal-inċident kienet x'aktarx riżultat ta' nuqqasijiet da parti ta' Clive Scerri. Kemm jekk dan it-Tribunal kellu jqis bħala veritiera l-verżjoni ta' Briffa illi Scerri kien għaddej fuq in-naħa l-ħażina tat-triq, u kif ukoll kemm -il darba kellu jqis bħala veritiera l-verżjoni ta' Scerri u jqis illi Briffa kien tassew beda manuvra lejn il-lemin, għandu jirriżulta illi r-responsabilità taqa' f'kull każ f'ħoġor Clive Scerri. F'termini aktar preċiżi tenut kont tal-fatt illi t-talba tressqet mir-rikorrenti fil-konfront ta' Eugenio Briffa, għandu jirriżulta illi r-responsabilità għall-akkadut mhijiex ta' Eugenio Briffa. Kemm -il darba kellha

tirriżulta minnha l-ewwel minn dawn l-ipoteżi, n-nuqqas ta' responsabilità ta' Eugeno Briffa għall-inċident hija waħda ċara. Jirriżulta illi Eugenio Briffa ma jaħtix għall-inċident anke kemm -il darba kellha tirriżulta fondata t-tieni minn dawn l-ipoteżi, u dan peress illi ma jirriżultax illi Briffa kien ostakola t-triq minkejja li seta' kien beda manuvra u li għalhekk illi l-manuvra ta' Clive Scerri kienet waħda li mhux biss ma kienetx meħtieġa iżda li kienet ukoll sproporzjonata."

L-Appell

6. L-appellanti ħassew ruħhom aggravati bil-lodo arbitrali, u ntavolaw appell quddiem din il-Qorti fl-14 ta' Marzu, 2024, fejn qegħdin jitolbuha sabiex:

"...takkolji dan l-appell u tgħaddi sabiex tħassar u tirrevoka l-lodo arbitrali mogħti miċ-Ċentru tal-Arbitraġġ fit-28 ta' Frar 2024 fl-ismijiet premessi fejn, filwaqt li tiċħad l-eċċezzjonijiet mressqa mis-soċjetà appellata Citadel Insurance plc, tgħaddi sabiex tilqa' t-talbiet kollha mressqa mill-appellanti. Bl-ispejjeż taż-żewġ istanzi għandhom ikunu a karigu tas-soċjetà appellata."

Jgħidu li l-aggravji tagħhom huma dawn: (i) fid-dawl tal-provi li tressqu u anki tal-liġi kif applikata mill-Qrati, l-Arbitru kellu jiddeċiedi billi jiċħad l-eċċezzjonijiet tas-soċjetà appellata u jilqa' t-talbiet tagħhom; u (ii) l-osservazzjoni tal-Arbitru li l-veloċità li biha kien qed isuq l-appellant *"forsi mhux waħda mill-aktar idoneja"* kienet żbaljata, u huwa prinċipju stabbilit li sakemm il-veloċità ma tkunx il-kawża determinanti tal-inċident, il-konduċent m'għandux jinstab responsabbli, anki f'grad ta' kontributorjetà.

Ir-Risposta tal-Appell

7. Is-soċjetà appellata ppreżentat it-tweġiba tagħha fis-16 t'April, 2024, fejn issollevat qabel xejn in-nullità tal-appell odjern stante li r-rikors ma kienx ġie nnotifikat lill-Arbitru *ai termini* tas-subartikolu 70A(2) tal-Kap. 387 tal-Liġijiet ta'

Malta. Għal dak li jirrigwarda l-mertu, titlob sabiex din il-Qorti tiċħad l-appell, filwaqt li tikkonferma il-lodo arbitrali appellat, bl-ispejjeż taż-żewġ istanzi kontra l-appellanti.

<u>Konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti</u>

8. Il-Qorti ser tgħaddi sabiex tikkunsidra jekk tassew huma nulli l-proċeduri odjerni, għaliex skont is-soċjetà appellata r-rikors tal-appell ma ġiex notifikat lill-Arbitru fit-terminu ta' ħmistax-il jum preskritt mis-subartikolu 70A(2) tal-Kap. 387. Tibda billi tqis dak li jgħid l-artikolu 70Ċ tal-Kap. 387 fir-rigward ta' arbitraġġi mandatorji, li permezz tas-subartikolu (2) tiegħu jipprovdi li d-dispożizzjonijiet tas-subartikolu 70A(2) tal-Kap. 387 għandhom ikunu wkoll applikabbli għalihom:

> "70Ċ. (1) Parti fil-proċedimenti tal-arbitraġġ mandatorju għandha d-dritt li tappella lill-Qorti tal-Appell kemm fuq fatti kif ukoll fuq punti ta' liġi li jitnisslu minn deċiżjoni finali magħmula fil-proċedimenti.
>
> (2) Id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 70(3), (4), (5) u (6), tal-artikolu 70A(2), tal-artikolu 70B(2) u l-artikolu 71A għandhom jgħoddu għal appelli magħmulin taħt dan l-artikolu"

9. Is-subartikolu 70A(2) tal-Kap. 387 jipprovdi kif ġej:

> "(2) Meta jiġi ppreżentat appell, ir-rikorrent għandu jinnotifka lill-arbitri u liċ-Ċentru kopja tar-rikors malajr kemm ikun prattikabbli iżda mhux iktar tard min ħmistax-il ġurnata wara l-preżentata tal-appell".

10. Il-Qorti tibda billi tikkunsidra dak li qalet il-Qorti Ċivili, Prim'Awla, fis-sentenza tagħha tal-11 ta' Marzu, 1949, fl-ismijiet **Carmelo Cassar Parnis *vs.* Gustavo Soler noe** dwar il-miżura estrema tan-nullità ta' att ġudizzjarju:

"Illi huwa tajjeb li jingħad bħala osservazzjoni ta' indoli ġenerali, li n-nullitajiet jistgħu jew ikunu dikjarati "expressis" mil-liġi, jew ma jkunux hekk dikjarati; f'liema tieni ipotesi timponi ruħha n-nullità. Ma għandux jintesa li bħala regola ġenerali l-liġijiet u d-dottrina, u l-liġi tagħna in partikolari, ma jiffavorux l-istess nullitajiet, anzi jippropendu għat-teżi kemm jista' jkun tal-validità tal-att li jkun hemm diskussjoni fuqu".

11. Tagħraf li l-Qrati ripetutament issenjalaw li n-nullità tal-att hija miżura estrema li tiġi mposta fejn in-nuqqas fl-att partikolari, kemm jekk dan huwa wieħed formali kemm jekk sostanzjali, huwa wieħed serju ferm u jwassal għal ksur ta' xi prinċipju ta' ġustizzja naturali, u għalhekk għal preġudizzju lil parti jew oħra. Il-Qorti Ċivili, Prim'Awla, fis-sentenza tagħha tal-31 ta' Ottubru, 2008, fl-ismijiet **Vella et *vs.* Medserv Operations Limited**, (Cit. Nru. 1121/2006GCD), irriteniet is-segwenti:

"Il-liġi tal-proċedura hija maħsuba biex il-kawżi jimxu b'ħeffa, effiċjenza, ekonomija u ħarsien tal-jeddijiet tad-difiża u tal-prinċipji tal-ġustizzja naturali; ma humiex maħsuba biex joħolqu ħtiġijiet purament formali li jservu biss biex jagħtu parti mezz biex tevadi l-obbligi tagħha jew biex taħli l-ħin. Kull partikolarità li trid il-liġi tkun "essenzjali" meta n-nuqqas tagħha jxekkel serjament u irremedjabbilment xi wieħed jew aktar mill-għanijiet leġittimi tal-liġi tal-proċedura msemmija fuq."

12. Il-Qorti tal-Appell fis-sentenza tagħha tal-4 ta' Novembru, 1991, fl-ismijiet **Guido J. Vella A. & C.E. *vs.* Dr. Emmanuel Cefai LL.D.**, imbagħad qalet hekk:

"In-nullità li qed jipprospetta l-konvenut, billi m'hix wahda li hija dikjarata espressament mil-liġi — artikolu 789(1)(a) Kapitolu 12, trid tkun wahda li hija neċessarja għaliex ħolqitlu preġudizzju li ma jistax jissewwa xort'ohra ħlief billi l-att jiġi annullat — artikolu Kapitolu 12 — jew għaliex l-att nieqes minn xi partikolarità essenzjali meħtieġa mil-liġi espressament — artikolu 789(l)(d). Dan juri illi n-nullità ta' l-atti ġudizzjali hija sanzjoni estrema li l-liġi trid li tiġi imposta biss meta n-nuqqas — formali jew sostanzjali — fl-att ma jistax assolutament jiġi tollerat mingħajr ħsara għal xi prinċipju ta' ġustizzja proċedurali".

13. Is-subartikolu 789(1) tal-Kap. 12 jipprovdi kif ġej:

> "(1) L-eċċezzjoni ta' nullità tal-atti ġudizzjarji tista' tingħata –
>
> (a) jekk in-nullità hija iddikjarata mil-liġi espressament;
> (b) jekk l-att jinħareġ minn qorti mhux kompetenti;
> (ċ) jekk fl-att ikun hemm vjolazzjoni tal-forma meħtieġa mil-liġi, ukoll jekk mhux taħt piena ta' nullità, kemm-il darba dik il-vjolazzjoni tkun ġiebet, lill-parti li titlob in-nullità, preġudizzju illi ma jistax jissewwa xort'oħra ħlief billi l-att jiġi annullat;
> (d) jekk l-att ikun nieqes minn xi partikolarità essenzjali espressament meħtieġa mil-liġi:"

14. Fil-każ odjern, il-liġi hija siekta dwar il-konsegwenzi li għandha ġġib magħha n-nuqqas tan-notifika tal-Arbitru, u għalhekk mhux applikabbli l-para. (a) tas-subartikolu 789(1) tal-Kap. 12 suċitat, u lanqas ma tirriżulta xi kwistjoni li taqa' fil-parametri tal-para. (b) tal-istess subartikolu. Il-Qorti tgħid li l-para. (ċ) mhuwiex applikabbli għall-każ odjern, għaliex in-nullità eċċepita mis-soċjetà appellata ma tolqot l-ebda rekwiżit tal-att ġudizzjarju nnifsu. Iżda tagħraf li l-eċċezzjoni tista' faċilment tiġi ttrattata taħt il-para. (d) tas-subartikolu 789(1) tal-Kap. 12.

15. B'riferiment għall-atti, il-Qorti tosserva li mir-riferta tal-Marixxall tal-Qrati li saret fil-25 ta' Marzu, 2024, l-istess Marixxall indika li huwa kien innotifika lil "Dr. Marco Ciliberti/Centru Arbitraġġ" dakinhar stess. Jirriżulta wkoll li għal xi raġuni, xi ħadd ingassa l-isem tal-Arbitru bil-lapes, iżda tagħraf li l-Marixxal m'għamel l-ebda notament ulterjuri. Il-Qorti tikkunsidra li n-natura odjuża tal-eċċezzjoni tan-nullità ta' att ġudizzjarju titlob mhux biss kjarezza u ċertezza fil-fatt li qiegħed jiġi allegat, iżda wkoll li jekk din ma tintlaqax ser iwassal għal ksur ta' prinċipju ta' ġustizzja proċedurali, u għalhekk preġudizzju lill-parti li tkun qiegħda tressaqha. Fil-każ odjern il-Qorti filwaqt li ma tagħraf l-ebda utilità tan-

notifika tal-Arbitru għall-proċeduri odjerni, tgħid li n-nuqqas ta' dik in-notifika mhijiex ser twassal għal ksur ta' xi prinċipju ta' ġustizzja proċedurali riżultanti f'ħsara identifikabbli lis-soċjetà appellata. Għaldaqstant il-Qorti tikkunsidra li fiċ-ċirkostanzi partikolari, in-nullità hija konsegwenza wisq drakonjana għal nuqqas saħansitra inċert, u tiċħad it-talba tas-soċjetà appellata.

16. Il-Qorti għalhekk ser tgħaddi sabiex tikkunsidra l-aggravji tal-appellanti. Wara li dawn fissru l-verżjonijiet kunfliġġenti li offrew is-sewwieqa taż-żewġ vetturi rispettivi, għal dak li jirrigwarda l-ewwel aggavju tagħhom fil-konfront tad-dikjarazzjoni ta' responsabbilità magħmula mill-Arbitru, huma elenkaw id-diversi konsiderazzjonijiet allegatament żbaljati li skont huma wasslu lill-Arbitru għad-deċiżjoni tiegħu. Dawn huma s-segwenti: (a) id-direzzjoni meħuda mill-vettura AQZ-081 kienet *'mera presunzjoni';* (b) fl-iskizz tal-Pulizija *'il-vettura misjuqa minn Briffa kienet aktar 'l quddiem mill-fetħa li kienet tippermetti l-passaġġ minn Triq Toni Zahra għal Triq Mattei"; (*ċ) ma setgħetx tiġi skartata x-xhieda ta' Eugenio Briffa u ta' Rayson Briffa, li tal-ewwel kien ser jieqaf man-naħa tal-bandli biex inizzel lil ibnu Rayson Briffa; (d) *'Ftit li xejn tista' tigi skarata dik il-parti tax-xhieda ta' Clive Scerri in kwantu ddepona illi l-vettura misjuqa minn Briffa ma kienitx tant angolata fit-triq meta hu kiser lejn il-lemin';* (e) l-Arbitru wera dubju dwar il-manuvra evażiva tal-appellant; (f) l-Arbitru osserva li *'il-velocità li biha kien qiegħed jipproċedi* [Scerri] *kienet ta' madwar 50 kilometri fis-siegha, u cioé l-massimu tal-velocità permissibbli fiż-żona, iżda forsi mhux waħda mill-aktar idoneja".* Filwaqt li l-appellanti jissottomettu li jeżistu raġunijiet suffiċjenti li jitolbu li l-Qorti għandha tistħarreġ il-provi li tressqu, u anki il-liġi u l-prinċipji applikabbli, jgħaddu sabiex jispjegaw għaliex l-appellant ma kellux jinstab responsabbli għall-inċident in kwistjoni. Jibdew billi jissottomettu li fil-verżjonijiet

li Eugenio Briffa u Rayscon Briffa taw lill-Pulizija *a tempo vergine,* huma ma semmewx li l-appellant kien għaddej *wrong way,* jew li huma kellhom l-intenzjoni li jieqfu man-naħa tax-xellug tagħhom, jiġfieri n-naħa tal-bandli. Iżda din l-inkonsistenza fix-xhieda tagħhom, anki wara li ma pprovdew l-ebda spjegazzjoni sodisfaċenti għaliha waqt il-kontro-eżami tagħhom, ġiet imwarrba mill-Arbitru. Huma jinsistu li fejn jirriżultaw verżjonijiet kunfliġġenti, il-Qorti għandha tinvestiga liema waħda minnhom hija l-aktar verosimili, u dan filwaqt li tagħmel apprezzament tal-provi l-oħra oġġettivi u indipendenti sabiex b'hekk tasal fuq bilanċ ta' probabiltajiet għal deċiżjoni ta' min kien verament responsabbli għall-inċident *de quo,* u hawnhekk hija tagħmel riferiment għal diversi sentenzi tal-Qrati in sostenn tal-argument tagħha. Tikkontendi li l-verżjoni tal-imsemmija xhieda, saħansitra tikkorrabora x-xhieda tal-appellant li huwa ma kienx għaddej fuq in-naħa l-ħażina tat-triq meta għamel il-manuvra tiegħu sabiex jevita mpatt frontali mal-vettura AQZ-081. Jirrilevaw li għalhekk skont l-okkorrenza tal-Pulizija, Eugenio Briffa kien spjega li l-vettura tal-imsemmi appellant kienet *'vettura oħra li kienet ġejja fid-direzzjoni opposta tiegħi',* u Rayscon Briffa qal li *'vettura bajda kienet ġejja fid-direzzjoni opposta'.* L-appellanti jissottomettu li wkoll kien hemm diversi inkonsistenti oħra fix-xhieda ta' Eugenio Briffa u ta' Rayscon Briffa. Jirrilevaw li konvenjentement Eugenio Briffa kien xehed li huwa kien beħsiebu jwaqqaf lil ibnu Rayscon Briffa mal-ġenb ta' Triq Toni Zahra għaliex dan kien sejjer id-dar li kienet f'Triq Isqof F. Mattei, jiġifieri t-triq li kienet tinstab fid-direzzjoni li l-appellant kien rah isuq meta daħal fil-karreġġjata tiegħu. Jgħidu li għalkemm hawn issemmiet *zebra crossing,* ma tressqet l-ebda prova fir-rigward. Huma jirrilevaw li anki fix-xhieda tiegħu, Rayscon Briffa kien xehed li qabel l-inċident *"missieri kien qiegħed isuq fin-nofs tal-karreġġjata",* iżda in

kontro-eżami qal li *"missieri kien mal-ġenb xellugi tat-triq biex jibda jipparkja".* Dan filwaqt li jgħidu li fil-verżjoni li ta lill-Pulizija huwa kien iddikjara li *"dak il-ħin għalaqt għajnejja".* Jirrilevaw li fix-xhieda tagħhom, dawn it-tnejn kien urew li ma qablux mal-iskizz tal-Pulizija, iżda s-soċjetà appellata m'għamlet l-ebda kontro-eżami tal-Pulizija li kien għamel l-istess skizz. L-appellanti hawnhekk jagħmlu riferiment għall-ġurisprudenza fir-rigward tan-nuqqas li jsir kontro-eżami, u tikkontendi li dan kollu kellu jitfa' dubju serju fuq il-verżjonijiet rispettivi ta' Eugenio u Rayscon Briffa. Imbagħad l-appellanti jirrilevaw l-aħħar punt tagħhom dwar l-ewwel aggravju, liema punt jittratta l-kwistjoni tal-kawża prossima tal-inċident. Jgħidu li t-Tribunal naqas milli jikkunsidra l-fatt li l-appellant Scerri kien dejjem konsistenti fix-xhieda tiegħu meta qal li huwa ried jibqa' għaddej fid-dritt, iżda l-istess ma setax jingħad dwar ix-xhieda ta' Eugenio Briffa. Kemm hu u anki ibnu Rayscon Briffa kienu qalu li l-istess Eugenio Briffa kien ser iwassal lil ibnu d-dar, u għalhekk anki jekk kellu jieqaf mal-ġenb tat-triq, huwa kien tenut ibiddel id-direzzjoni tas-sewqan tiegħu. Jikkontendu li dan isaħħaħ l-argument li kien proprju Eugenio Briffa li kkawża l-inċident in kwistjoni billi ħoloq ostakolu mhux mistenni f'karreġġjata prinċipali, u b'hekk issorprenda lill-appellant tant li ta lok għal azzjoni mmedjata u evażiva, li t-Tribunal saħansitra kkunsidra bħala sproporzjonata. Jgħidu li t-Tribunal ta piż lill-fatt li skont l-appellant *"il-vettura l-oħra ma kienitx tant angolata fit-triq",* iżda dan ma kienx ifisser li Eugenio Briffa ma kienx daħal fuq il-karreġġjata tal-appellant, jew li dan tal-aħħar seta' jieħu azzjoni evażiva differenti minn dik li effettivament ħa. L-appellanti jinsistu li minn dan kollu għandu jirriżulta li l-kawża prossima tal-inċident kienet il-manuvra azzardata ta' Eugenio Briffa, li saq fil-karreġġjata tal-appellant. It-tieni aggravju tal-appellanti huwa li l-veloċità tal-vettura tal-appellant ma kinitx fattur

determinanti. Għandu jingħad li hawnhekk l-appellanti jaqbdu punt partikolari li diġà ssollevaw meta fissru l-ewwel aggravju. Jissottomettu li kuntrarjament għal dak li ġie osservat mill-Arbitru, l-appellant kien xehed li *"kont għaddej b'veloċità li ma taqbiżx 50km/hr".* Isostnu li għalhekk il-veloċità tiegħu kienet inqas minn ħamsin kilometru fis-siegħa, iżda wkoll jekk kellu jittieħed bħala stat ta' fatt dak li qal l-Arbitru dwar veloċità mhux daqstant idoneja, l-insenjament tal-Qrati kien wieħed paċifiku fil-ġurisprudenza.

17. Is-soċjetà appellata tibda billi tissottometti li l-ewwel aggravju li qegħdin iressqu l-appellanti jittratta l-apprezzament tal-provi li sar fl-ewwel istanza, u hawnhekk l-insenjament tal-Qrati huwa li tali li apprezzament fl-ewwel istanza m'għandux jiġi ddisturbat għajr għal raġunijiet serji, li fil-każ odjern ma jirriżultawx. Għal dak li jirrigwarda l-analiżi li għamel it-Tribunal, is-soċjetà appellata tissottometti li dan kien ikkunsidra dak li qal Eugenio Briffa dwar ir-raġuni għaliex l-appellant kien qiegħed isuq fil-karreġġjata żbaljata riżultanti mill-konfigurazzjoni tat-triq li titwessa' f'parti minnha. Tgħid li filwaqt li l-appellanti elenkaw ir-raġunijiet għalfejn it-Tribunal kien wasal għall-konklużjoni tiegħu, huma konvenjentement eskludew fatturi oħra. Is-soċjetà appellata tirrileva li t-Tribunal osserva li minbarra l-manuvra evażiva tiegħu, l-appellant ma kien għamel xejn aktar. Għalhekk skont l-appellant stess huwa kien naqas li jagħfas il-*brake,* u waqaf biss mat-trakk li kien ipparkjat fil-ġenb tat-triq. Għalhekk is-soċjetà appellata tgħid li t-Tribunal kkunsidra li l-inċident seta' wkoll ġie evitat, u tinsisti li l-effetti tiegħu wkoll setgħu ġew mitigati. Tinsisti li l-appellant ma kellux il-kontroll sħiħ fuq il-vettura tiegħu, u wisq probabbli kien qiegħed isuq fil-karreġġjata l-ħażina. Is-soċjetà appellata mbagħad tgħaddi sabiex tikkunsidra l-punti partikolari li tressqu mill-appellanti: (a) il-kumment tat-Tribunal li d-

direzzjoni li kienet ser tieħu l-vettura AQZ-081 kienet *'mera preżunzjoni'* kienet imsejsa fuq ix-xhieda tal-appellant stess; (b) il-konstatazzjoni tal-istess Tribunal li '*il-vettura misjuqa minn Briffa kienet aktar 'l quddiem'* hija stat ta' fatt li jirriżulta mill-iskizz tal-Pulizija u vverifikat minn Eugenio Briffa waqt ix-xhieda tiegħu; (ċ) il-korroborazzjoni tax-xhieda tirriżulta mir-rapport tal-Pulizija u mix-xhieda ta' Eugenio Briffa u ta' Rayscon Briffa, fejn l-intenzjoni ta' Eugenio Briffa kienet li jieqaf quddiem it-trakk sabiex iniżżel lil ibnu, u għalhekk kien qiegħed isuq bil-għaxar jew ħmistax-il kilometru fis-siegħa, fatt li ma ġiex ikkontestat mill-appellanti, u dan fejn imbagħad ibnu kien ser jaqsam it-triq minn fuq iż-*zebra crossing;* (d) in kontro-eżami l-appellant qal *"...illi l-vettura misjuqa minn Briffa ma kienitx tant angolata fit-triq"; (*e) ma kienx hemm *brake marks* fl-art, u saħansitra kien hemm fetħa fuq ix-xellug, li kienet tkun iktar idoneja għall-manuvra evażiva; (f) kien l-appellant li xehed li huwa kien *"għaddej b'veloċità li ma taqbsx 50km/hr".* B'hekk is-soċjetà appellata tikkontendi li l-ewwel aggravju għandu jiġi miċħud. Dwar l-allegata inkonsistenza bejn dak li qalu Eugenio Briffa u Rayscon Briffa *a tempo vergine* u x-xhieda tagħhom, is-soċjetà appellata tgħid li fil-verità huma kienu kkonfermaw il-verżjoni tagħhom u daħlu wkoll f'iktar dettall, tant li Eugenio Briffa fix-xhieda tiegħu in kontro-eżami xehed li *"mistoqsi hemmx xi raġuni għaliex lill-pulizija ma kontx għidtlu li Scerri kien ġej* wrong way, *ngħid li lill-pulizija jien għidtlu. Qed tinqarli l-verżjoni tiegħi dakinhar tal-inċident u ngħid illi jiena lill-pulizija għidtlu ħafna aktar minn dak li kiteb".* Is-soċjetà appellata taċċenna fuq il-verżjoni li l-appellant ta lill-Pulizija *a tempo vergine* dwar fejn kien sejjer Eugenio Briffa, kif tikkontrasta max-xhieda tiegħu stess. Tgħid li ma taqbilx ma' dak li qalu l-appellanti li l-verżjonijiet ta' Eugenio Briffa u Rayscon Briffa *a tempo vergine,* jikkorroboraw ix-xhieda tal-appellant, u

tissottometti li l-fatt li dawn qalu li raw il-vettura tiegħu ġejja mid-direzzjoni opposta, ma kienx jeskludi l-possibbiltà li huwa kien ġej fuq in-naħa żbaljata tat-triq. Is-soċjetà appellata tgħid li fil-verżjonijiet mogħtija fir-rapport tal-Pulizija ma tissemma l-ebda karreġġjata u lanqas is-senjaletika fit-triq. Is-soċjetà appellata tissottometti li dawn iż-żewġ persuni fix-xhieda tagħhom jikkorroboraw lil xulxin, u tispjega li Eugenio Briffa ma kienx qabel mal-iskizz tal-Pulizija għaliex dan ma juriex fejn saret l-ewwel ħabta. Is-soċjetà appellata tirrileva li x-xhud PS995 Christian Mangion ma jistax jitqies bħala xhud indipendenti u imparzjali ġaladarba huwa kien għażel li jipproċedi kriminalment kontra l-istess Eugenio Briffa, u x-xhieda tiegħu ma tistax titqies bħala xhieda ta’ espert. Is-soċjetà appellata tgħid li hija ma taqbilx mal-insenjament tal-Qrati fir-rigward ta’ fejn ma jsirx kontro-eżami, u dan kif ċitat mill-appellanti. Għal dak li jirrigwarda l-kawża prossima tal-inċident in kwistjoni skont kif ikkonkluda t-Tribunal, tgħid li l-provi ma kienux juru li Eugenio Briffa kien ħoloq xi ostakolu f’Triq Toni Zahra, u dan fejn il-manuvra tal-appellant ma kenitx meħtieġa u saħansitra kienet waħda sproporzjonata. Is-soċjetà appellata tgħid li t-Tribunal kkunsidra dak li kien qal Eugenio Briffa li kien jgħaddi xi tliet darbiet kuljum minn dik it-triq, filwaqt li spjega l-konfigurazzjoni tagħha, u dan fid-dawl tal-provi l-oħra, sabiex b’hekk imbagħad sab li l-kawża prossima tal-inċident kienet is-sewqan u l-manuvra li għamel l-appellant. Dwar it-tieni aggravju, is-soċjetà appellata tissottometti li hija tassew koinċidenza li l-veloċità li ndika l-appellant fix-xhieda tiegħu kienet proprju dik permissibbli fit-triq fejn seħħ l-inċident, kif tirriżulta mir-rapport tal-Pulizija. Tirrileva li għalkemm it-Tribunal kkunsidra l-veloċità tal-appellant bħala li setgħet ikkontribwiet għall-inċident in kwistjoni, imkien ma qal li dan seħħ minħabba l-veloċità eċċessiva tiegħu.

18. Wara li t-Tribunal fisser l-ilmenti tiegħu dwar in-nuqqas min-naħa tal-Pulizija Eżekuttiva li tħejji rapport u skizz bid-dettalji li jindikawl-pożizzjoni u l-kundizzjoni tal-vetturi rispettivi wara l-impatt, huwa għadda sabiex eżamina l-verżjoni li taw iż-żewġ sewwieqa nvoluti fl-inċident in kwistjoni. Hawnhekk huwa kkunsidra l-allegazzjoni li kien qiegħed jagħmel is-sewwieq tal-vettura AQZ-081 Eugenio Briffa, li l-appellant kien qiegħed isuq il-vettura tiegħu fuq in-naħa l-ħażina tat-triq, x'aktarx minħabba l-konfigurazzjoni tal-imsemmija triq li minn waħda dejqa kienet titwessa'. Iżda wara li ttieħed d-debitu kejl, sab li l-parti d-dejqa kienet tispiċċa iktar minn mija u erbgħin metru bogħod minn fejn seħħ l-inċident, u għalhekk għalkemm ma setax jeskludi l-posibbilità li xufier ġej mill-parti d-dejqa jibqa' konfuż fi triqtu għal dak it-tul konsiderevoli, korrettement stqarr li dik il- posibbilità kienet waħda minima. It-Tribunal mbagħad ikkunsidra x-xhieda tal-appellant fejn dan kien qal li l-vettura misjuqa minn Eugenio Briffa kienet ser tipproċedi lejn Triq Isqof F. Mattei, iżda sewwa rrileva li din kienet biss preżunzjoni min-naħa tal-appellant. Huwa korrettement spjega li fl-iskizz esebit mar-rapport tal-Puliżija, il-vettura ta' Eugenio Briffa kienet tinstab aktar 'il quddiem mill-fetħa li tagħti għal Triq Isqof F. Mattei, u dan il-fatt ma kienx ġie kkontestat mill-partijiet.

19. Hawnhekk it-Tribunal qal ukoll li ma setgħetx tiġi skartata x-xhieda tal-imsemmi sewwieq Eugenio Briffa u ta' ibnu Rayscon Briffa, li kif kien jagħmel is-soltu s-sewwieq, kien ser iwaqqaf lil ibnu man-naħa tal-bandli sabiex jinżel. Korrettement ikkunsidra li hawnhekk kellha wkoll tiġi meqjusa x-xhieda tal-appellant Scerri, li qal li l-vettura misjuqa minn Eugenio Briffa ma kinitx daqstant angolata fil-ħin li huwa kiser lejn il-lemin. Għalhekk it-Tribunal ġustament esprima dubju dwar il-ħtieġa għall-manuvra tiegħu. Osserva wkoll korrettement

li ma kienx jirriżulta li l-appellant kien ħa xi azzjoni oħra, għajr li ġibed il-vettura tiegħu lejn il-lemin. Irrileva li Eugenio Briffa kien xehed li l-appellant kien baqa' jsuq bl-istess veloċità, u l-istess appellant stqarr li huwa ma kellux il-ħin li jagħfas il-*brake*. It-Tribunal osserva li l-appellant stess kien xehed li dak il-ħin tal-inċident huwa kien qiegħed isuq b'veloċità ta' madwar ħamsin kilometru fis-siegħa, jiġifieri l-massimu tal-veloċità permissibbli f'dik il-lokalità, iżda qal li din forsi ma kinitx waħda daqstant idoneja. Il-Qorti hawnhekk Iżżid tgħid li kif sewwa tirrileva s-soċjetà appellata, fl-ebda ħin it-Tribunal ma stqarr li dik il-veloċità b'xi mod ikkontribwiet għall-inċident in kwistjoni. Imbagħad b'riferiment għal dak li qalet l-abbli difensur tas-soċjetà appellanta waqt it-trattazzjoni, kien ikun iktar korrett l-appellant li kieku kiser lejn ix-xellug, u dan tenut kont tal-veloċità baxxa tas-sewwieq l-ieħor, fatt ikkorroborat minn ibnu Rayscon Briffa, u liema xhieda ma ġietx ikkontestata mill-appellanti.

20. It-Tribunal stqarr li hawnhekk kellhom ikunu l-appellanti li jressqu prova sodisfaċenti tal-allegat tort ta' Eugenio Briffa għall-inċident in kwistjoni, u fin-nuqqas kellu japplika l-prinċipju *actore non probante reus absolvitur.* Imma l-appellanti ma rnexxielhomx jagħmlu dan, u huwa kien tal-fehma li l-imsemmi inċident ma seħħx tort tal-manuvra li għamel Eugenio Briffa meta dan allegatament ostakola t-triq, iżda kien riżultat tan-nuqqasijiet min-naħa tal-appellant meta għamel manuvra mhux meħtieġa u saħansitra sproporzjonata.

21. Il-Qorti tikkondividi dan ir-raġunament tal-Arbitru, u ma ssibx xejn x'tiċċensura fl-osservazzjonijiet tiegħu. Tagħraf li tassew huwa kien rinfaċċjat b'verżjonijiet kunfliġġenti taż-żewġ sewwieqa li kienu qegħdin isuqu f'direzzjonijiet opposti għal xulxin, u għalhekk huwa korrettement fil-kuntest tal-

imsemmija verżjonijiet, straħ fuq provi oħra, partikolarment dawk marbuta mal-post fejn seħħ l-inċident, u l-pożizzjoni tal-vetturi wara l-impatt. Filwaqt li l-Qorti tgħid li hija tikkondividi dak kollu li qal it-Tribunal u tagħmlu tagħha, tgħid ukoll li m'għandha xejn aktar x'iżżid.

<u>Decide</u>

Għar-raġunijiet premessi l-Qorti taqta' u tiddeċiedi l-appell odjern billi tiċħdu, u dan filwaqt li tikkonferma l-lodo arbitrali fl-intier tiegħu.

L-ispejjeż ta' dawn il-proċeduri fiż-żewġ istanzi, għandhom ikunu a karigu tal-appellanti.

Moqrija.

Onor. Dr Lawrence Mintoff LL.D.
Imħallef

Rosemarie Calleja
Deputat Reġistratur